

УТОПІЯ НОВОГО СТОРИЧЧЯ

Мабуть, усі пам'ятають, хто ввів у практику слово “утопія”, у перекладі з грецької — “місце, якого немає”. Іншими словами можна було б сказати “нідея”... Це був сер **Томас Мор**, лорд-канцлер Англії, страчений королем **Генріхом Восьмим** у 1535 році за те, що він не бажав визнати верховенство монарха над церквою... “Утопією” він назвав свою книгу, яку ми сьогодні віднесли б до соціальної фантастики. Написана вона в дуже популярному для тієї епохи, епохи великих географічних відкриттів, пригодницькому жанрі. Тільки-но відкрито Новий Світ: мореплавці щиро сподівались знайти за морями чудові країни, населені загадковими народами. Ось і у **Мора**: моряк **Рафаїл Гутлодей** розповідає про свої відвідини чудового острова. Там відсутня приватна власність, знищена будь-яка експлуатація. Праця обов'язкова для усіх, сільське господарство ведеться артільно... Сер Томас, як син свого часу, ще не уявляв собі технічного прогресу; праця в Утопії тільки ручна, проте робочий день триває лише шість годин!

Якщо називати утопіями всі проекти кращого, справедливого суспільства, то їх і до книги **Мора**, і після неї було створено немало. Про державу з досконалим устроєм розмірковував ще великий **Платон**. Невдовзі після **Мора** власну “нідею”, “Місто Сонця” описав у тюремній камері монах **Томазо**, борець за свободу рідної Калабрії. Недаремно його прозвали **Кампанелла**, що означає “дзвін”: згадаймо однойменний журнал **Герцена**! Існували і російські утопії, наприклад, “4338 рік” князя **Володимира Одоєвського**: до речі, ця повість містить досить сміливі науково-технічні передбачення... Проте, це вже інша тема.

Двадцять сторіччя породило радянську утопію. Хоча цей жанр літератури вже неможна так називати. Не “місце, якого немає”, але — говорячи словами **Маяковського** — “тричі, яке буде”.

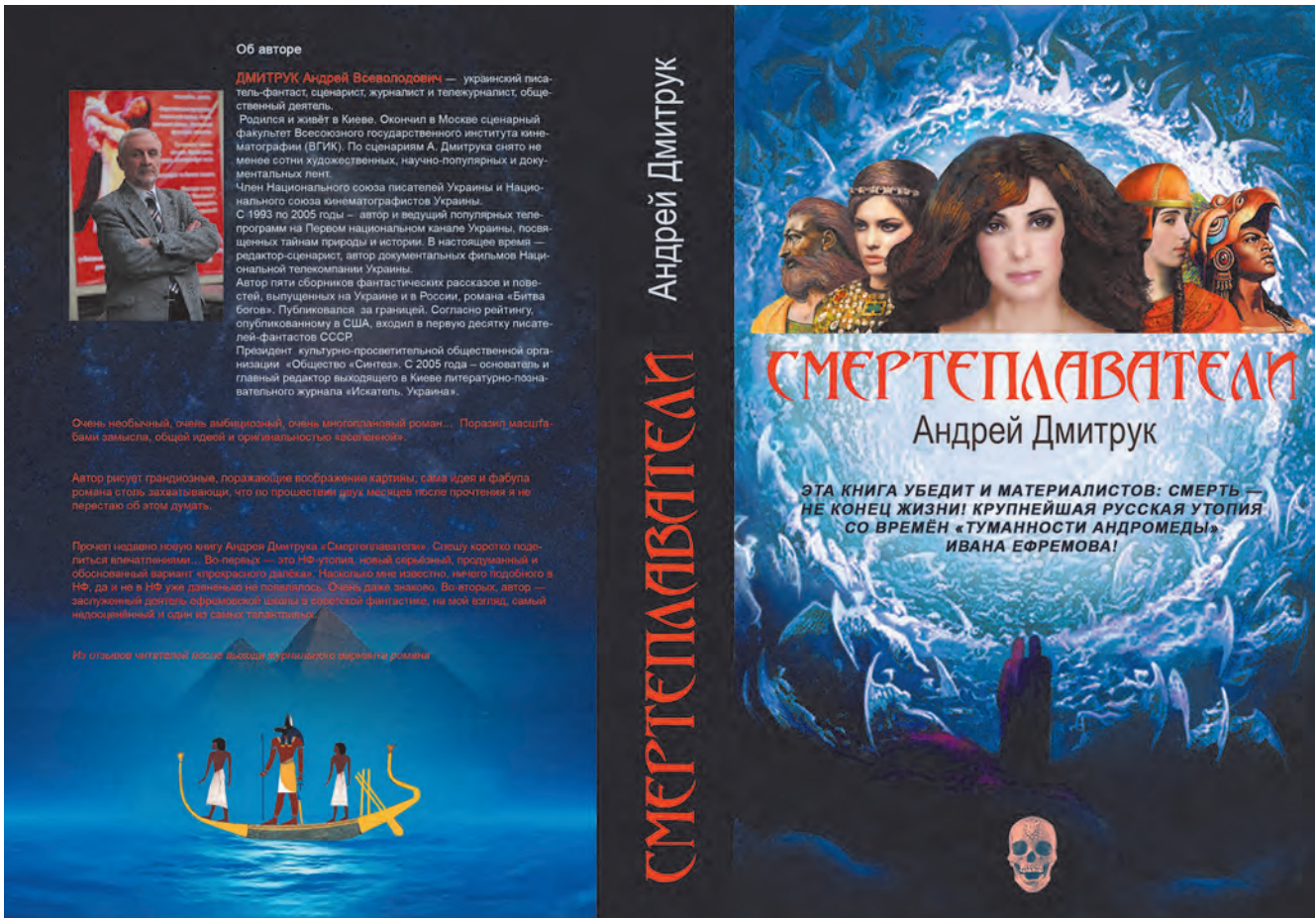
Якщо “батьки” утопічного соціалізму, згадані вище **Мор**, **Кампанелла** та інші, зображали життя за законами рівності й братерства, при цьому не вказуючи, яким способом такого життя можна досягнути,

то утопісти пізнішого періоду будували досить наївні проекти “скасування” буржуазного ладу. Так, **Герберт Уелс** у романі “В дні комети” описує, як душі людські очистились і багаті поділились з бідними під дією ... космічного газу, а “Звезда КЭЦ” **Олександра Беляєва**, “Победители недр” і “Изгнание владыки” **Григорія Адамова**, “Туманность Андромеды” и “Час Быка” **Івана Єфремова**, “Шляхи титанів” **Олеся Бердника** — все це книги про щасливе майбутнє Землі, де після вікової боротьби досягнута соціальна справедливість. Письменники вірили, що так буде, а разом зі справедливим устроєм прийде достаток, розцвіт науки і культури, перемога над Космосом, зросте тривалість людського життя.

Але ось настали інші часи, і передбачення щасливого майбутнього були геть позабуті більшістю фантастів. Їхнє місце заступили похмурі пророцтва прийдешнього кінця світу. Колишня “література крилатої мрії” стала пригощати читача падіннями астероїдів і всесвітніми потопами, повстаннями кіборгів і нашестями зомбі. Причину цієї навали жажів зрозуміти неважко: буржуазній олігархії (сьогодні — головній замовниці всіх видань) — вигідно представляти нашу дійсність як кращу з можливих. Жалієшся на безробіття, на злочинність, на зростання цін? Та хіба це біди у порівнянні з завтрашнім цунамі чи обледенінням, з прибуттям кровожерливих марсіан! Майбутнє жахливе, тому — живи сьогоднішнім днем, купи товари і насолоджуйся життям ... згідно зі своїми прибутками.

Стереотип комерційної фантастики, спрямованої на придушення соціальної активності, зламала утопія відомого українського письменника-фантаста **Андрія Дмитрука** “Смертеплавці”. “Майбутнє може бути прекрасним”, — уперше після **Єфремова** і **Бердника** на весь голос заявив він.

“Смертеплавці” створювались упродовж шістнадцяти років. Автор розпочав книгу в “лихі дев'яності” роки, а закінчив тоді, коли потворні зміни в нашому житті зміцніли і заклакли.

А. Дмитрук. “Смертеплаватели” (К.: Журнал “Радуга”, 2012). Ілюстрація на обкладинці — М. Заблодський

Можна було б назвати немало колег **Дмитрука** по перу, які чверть сторіччя тому щосили прославляти “самий гуманний у світі” соціалістичний лад, пророкували йому вічність, але після 1991-го дуже швидко обернулись “зі Савлів на Павлів”, і стали співаками капіталізму з його брехливою фасадною “демократією” і глибоко аморальною, хижацькою суттю. **Дмитрук** не такий. Він не галюцинує і не сприймає ледь замасковане “гламуром” звірство за торжество гуманізму. Точніше, “Смертеплавці” — навіть не утопія, а евтопія, у перекладі — “краще місце”. На думку автора, таким місцем може стати наша мати-планета вже через пару сторіч, а тим більше, через тисячі років.

Андрій Дмитрук вірить у незнищенність земної цивілізації; в те, що пройшовши найважчі випробування, вона, тим не менше, стане розвиватися до безкінечності, до галактичного, а в подальшому і всесвітнього рівня. На думку письменника, революційний імпульс може затихати на деякий час, може ставати “підпільним”, непомітним для ока, — але він не зникає й не припиняє своєї дії. Рано чи пізно, мирним чи іншим шляхом, але буде зруйнована піраміда гноблення; усі народжені отримують можливість повної своєї реалізації, як люди і як творці. Окрім того, в своїх “Смертеплавцях” **Дмитрук** передбачає можливість для мільярдів людей, які прожили трагічно коротке, важке життя у минулі епохи — розпочати

життя наново і ... Але це вже переказ сюжету роману, а тому на цьому зупинюсь. Скажу тільки, що фабула книги надзвичайно захоплює: розпочавши читати роман вчора, я не міг відірватися від нього до ранку. Так уміло і вигадливо переплетені в ньому пласти історії! Читач побуває у золотому сарматському степу початку нашої ери й братиме участь в діалогах з грецьким філософом на березі Чорного моря; підніметься сходами храму стародавніх майя разом з жертводавцем, у якого мають вирвати серце, і стане свідком жахливого руйнування хрестоносцями Константинополя... А крім того, зануриться у незвичайно переконливо описаний світ далекого майбутнього, де віртуальна техносфера слухається уже не пальців, а думок своїх господарів, де стали доступними найпотяємніші таємниці світобудови, а люди забули, що таке хворіти, старіти і помирати...

Дійсно, роман **Андрія Дмитрука** успадкував усі найкращі традиції утопізму, але при цьому анітрохи не “відгонить нафталіном”. У ньому б’ється тривожний, поривчастий пульс двадцять першого сторіччя. Сторіччя, яке тільки починається, і якому, безумовно, знадобляться свої пророки, сміливі провісники кінцевої перемоги добра над злом. ■

Володимир Шепела
Переклад з російської —
Людмила Костенко